

geratificeerd, waarin het stakingsrecht is opgenomen.

Voor de verklaring van deze nogal uitzonderlijke verhoudingen kan men verschillende kanten uit. Zo wordt er gewezen op de typisch Nederlandse tradities van gematigdheid, tolerantie en nuchterheid, die slecht passen bij de strijdvaardigheid die met het hanteren van het stakingswapen gepaard gaat. Maar even vaak wordt de ideologische factor, in casu de harmonie-utopie in de christelijke arbeidersbeweging en de confessionele politiek in de beschouwing betrokken.²² Met opzet staat hier christelijk en confessioneel, want het lijdt geen twijfel dat de orthodox-protestantse opvatting nog een stuk afwijzender was dan de katholieke. Met name is zij van invloed geweest bij het tot stand komen van het stakingsverbod voor ambtenaren in 1903. Volgens de toenmalige calvinistische leider en minister-president Kuyper moest 'wat misdadig was, dan ook misdrijf in ons recht (...) heten'.²³

Rerum Novarum stelde zich in paragraaf 31²⁴ uiteraard gereserveerd, om niet te zeggen afwijzend tegenover het verschijnsel staking op. Zij werd een ernstig euvel genoemd, schadelijk voor patroons, arbeiders en de nationale economie gelijkelijk. Ze werd met geweld en onlusten geassocieerd, en de encycliek wilde 'door wettelijke maatregelen dit kwaad voorkomen.' Er was, kortom, geen greintje waardering, geen enkel positief aanknopingspunt in de betreffende passage te ontdekken. Slaat de onderzoeker vervolgens de vijf Nederlandse handboeken voor katholieke sociologie of sociale leer na, die tussen 1904 en 1938 door priesters, hoofdzakelijk grootseminarie-professoren, werden gepubliceerd en de stakingskwestie behandelen, dan valt vast te stellen dat deze theologen en filosofen bijzonder vast in de leer waren, soms zelfs roomser dan de paus.²⁵ De toon werd gezet door twee handboeken uit het eerste decennium van de eeuw, waarvan er een

22. H. van den Berg, P. Fortuyn en T. Jaspers, *De ontwikkeling van het stakingsrecht in Nederland*, Nijmegen 1978, 12-13. W.S.P. Fortuyn, *Stakingsrecht in Nederland. Theorie en praktijk 1872-1986*, Weesp 1985, 41-44 en 126-127.

23. Geciteerd door Fortuyn, A.w., 35.

24. Voor dit artikel heb ik gebruik gemaakt van de Nederlands-Latijnse uitgave van *Rerum Novarum* in de serie *Ecclesia Docens*, Hilversum 1955⁴.

25. P.B. Bruin SJ, *Sociologische beginselen. Leidraad bij de studie der sociale quaestie*, Nijmegen 1904, par. 174-178. J.D.J. Aengenent, *Leerboek der sociologie*, Leiden 1909, par. 63 en 140-143, verschillende drukken tot 1931⁷. Th. Keulemans O. Carm., *Maatschappijleer*, Sittard 1937, par. 295-296. W.M.J. Koenraadt en M. van Poll, *Handboek der maatschappijleer (...)*, 2 delen, Hilversum 1938, deel 2 door W.M.J. Koenraadt, *Herstel der maatschappelijke orde*, par. 74. H. Pesch SJ, *Liberalisme, socialisme en katholieke staats- en maatschappijleer*, vrijbewerkt door P.J.M. Aalberse, 4 delen, Leiden 1908-1917. deel 2, 254-255 en 344-347. Drie andere handboeken, geschreven door J.H. Nickel, Angelinus O.M.Cap. en C. Hentzen OFM, bevatten niets over stakingen, deels vanwege het abstracte niveau.